

50

Margarida
Xirgu

L'ACTRIU I LA DONA

#anyxirgu

- Al llarg del 2019 i 2020 es commemorarà el cinquantè aniversari de la mort de l'actriu Margarida Xirgu i Subirà.
- L'Any Margarida Xirgu es va iniciar el 25 d'abril passat amb l'acte "Xirgu en la memòria. Llibertat i exili", celebrat al Cementiri de Molins de Rei.
- Un dels principals objectius de l'Any és donar a conèixer la figura de Xirgu i la seva gran influència en el teatre català.
- Ester Bartomeu, actriu, coreògrafa i pedagoga, és la comissària de la commemoració.
- L'Any Margarida Xirgu està impulsat per la Generalitat de Catalunya, mitjançant el Departament de Cultura, amb la col·laboració de l'Ajuntament de Molins de Rei, el Consolat de l'Uruguai, el Teatre Nacional de Catalunya, el Teatre Lliure, el Teatre Romea, L'agrupació Dramàtica de Barcelona, l'Associació d'Actors i Directors Professionals de Catalunya, l'Institut Català de les Dones i l'Institut del Teatre.

MARGARIDA XIRGU

Nascuda a Molins de Rei, a la comarca del Baix Llobregat, el 18 de juliol de 1888, va començar a fer teatre com a aficionada. Va debutar com a professional al Teatre Romea de Barcelona el 8 de desembre de 1906, amb l'obra *Mar i Cel*, d'Àngel Guimerà, en què va interpretar el paper de Blanca.

La seva activitat al Teatre Romea li va començar a comportar prestigi entre els companys de professió. El novembre de 1909 va aconseguir un gran èxit amb l'obra *Joventut de príncep*, de Wilhelm Meyer Forster, al Teatre Principal de Barcelona, fet que li va obrir les portes a treballar al cinema. Aquell mateix any, va rodar la seva primera pel·lícula, *Guzmán el Bueno*. Entre els anys 1909 i 1915, va intervenir en diversos films rodats a Barcelona.

Al teatre, amb les estrenes d'*Andrònica* (1910), d'Àngel Guimerà, i de *La reina jove* (1911), que el mateix Guimerà va escriure per ella, va aconseguir la seva consagració definitiva, que li va permetre fundar la seva pròpia companyia teatral.

L'any 1912, va signar un contracte amb l'empresari Da rosa de Buenos Aires, a l'Argentina, per actuar a Amèrica, fet que va suposar la seva entrada al teatre en castellà. L'any següent va realitzar la seva primera gira internacional i va actuar a l'Argentina, l'Uruguai i Xile.

L'any 1914, després de la seva gira americana, l'actriu es va instal·lar a Madrid, on es va convertir en la primera figura del teatre castellà. Amb molt bones crítiques, Xirgu va arribar a ser definida com la renovadora de l'escena. Autors com Pérez Galdós, Benavente, Marquina, els germans Quintero..., li van escriure obres que ella va estrenar i que van ser molt ben acollides.

L'any 1915, va estrenar a Barcelona *El yermo de las almas*, de Valle-Inclán i l'any següent va estrenar a Madrid, amb un gran èxit, l'obra *Marianela*, de Pérez Galdós. Seguiren èxits com d'*El mal que nos hacen* (1917) que Jacinto

Benavente va escriure especialment per a l'actriu, i *Santa Juana de Castilla* de Pérez Galdós (1918), al Teatro de la Princesa de Madrid. El 1919 va tenir lloc la primera fusió entre la seva companyia i la d'un altre actor català: Enric Borràs.

Durant els anys 20, la Xirgu va tornar a actuar repetidament per l'Uruguai, Xile, Perú, Veneçuela, Puerto Rico i Cuba. Artista ja ben coneguda a tota Llatinoamèrica, el 1926 va rebre un homenatge a Caracas, i també aquell any va rebre una altre homenatge a l'Hotel Ritz de Madrid, per l'estrena de l'obra *Santa Juana*, al Teatro Eslava.

A l'estiu d'aquell 1926, va conèixer Federico García Lorca, amb el qual arribaria a establir una prolífica relació de col·laboració i d'amistat, doncs el poeta andalús va estrenar quasi totes les seves obres importants amb ella.

El 1936, l'esclat de la guerra civil espanyola la sorprende a Amèrica en un viatge que havia d'haver fer justament amb Garcia Lorca, però que el poeta va decidir posposar. Des d'Amèrica, la Xirgu rebria amb un gran trasbals la notícia de la mort del poeta, al qual va dedicar funcions i homenatges. Des d'Amèrica estant, Margarida Xirgu va adoptar una posició activa a favor del govern republicà i després de la derrota va voler ajudar als catalans exiliats. Va estrenar en català *Maria Rosa*, de Guimerà, a Buenos Aires. L'any 1939 va fer actuacions a l'Havana, Mèxic, Colòmbia i Perú.

L'any 1942, l'artista va fundar a Xile la primera escola d'art dramàtic del país (Escuela de Arte Dramático) que poc després de la seva creació el ministeri d'educació del govern xilè va vincular a la universitat. El 1943 va presidir el consistori dels Jocs Florals de la Llengua Catalana, celebrats a Santiago de Xile.

L'any 1949, l'artista va estar a punt de tornar a Espanya, després de problemes amb les autoritats argentines per la prohibició de l'obra *El malentendido*, d'Albert Camus que l'artista havia estrenat a Buenos Aires poc dies abans. Després de diverses gestions del seu germà, Miquel Xirgu, professor a l'Institut del Teatre, i del director d'aquest, Guillem Díaz-Plaja, semblava que estaven avançades les gestions amb els organismes oficials espanyols per autoritzar el seu retorn de l'exili. No obstant, a causa d'un article molt negatiu de César González Ruano

contra ella, publicat al diari *Arriba* el 26 d'agost de 1949 i reproduït per tota la premsa estatal, la Xirgu va decidir romandre a Sud-Amèrica.

Va fixar la seva residència a Montevideo, i hi va dirigir la Comedia Nacional Uruguaya i l'Escuela Municipal de Arte Dramático. El 1957 va fer actuacions a Mèxic i als Estats Units, a Northampton (Massachusetts), on va adaptar i dirigir versions en castellà i anglès de *Yerma*. El 1958 actuà en teatre i televisió (*La dama del alba*) a Buenos Aires, on també va promoure la fundació de la Casa del Actor i del Teatro de Verano. El Casal de Catalunya de Buenos Aires li va fer un homenatge i posar el seu nom al teatre de la entitat. L'any 1959, l'artista va obtenir la carta de ciutadania uruguaiana.

El 1963 va tornar a presidir els Jocs Florals de la Llengua Catalana, aquest cop a Montevideo. La seva tasca pedagògica, encaminada a la formació d'actors, fou el focus de renovació del teatre sud-americanà.

L'actriu va morir el 25 d'abril de 1969 a Montevideo, on va ser vetllada al Museo del Teatro de la ciutat. El fèretre va estar cobert amb una bandera catalana i hi van fer guàrdia quatre joves del Casal Català, amb els seus vestits típics catalans i els seus estendards. Margarida Xirgu va ser enterrada al cementiri del Buceo.

COMISSÀRIA

La comissària de l'Any Xirgu, l'actriu Ester Bartomeu Floreta, va estudiar interpretació, música, cant, piano, i dansa, i també té estudis en psicologia i ha treballat en diverses companyies de dansa i teatre musical a diferents ciutats d'Espanya, França, Itàlia i Grècia.

A Barcelona, ha participat en obres dirigides per diversos directors, com Sergi Belbel, Magda Puyo, Coco Comín, Ricard Reguant, Joan Lluís Bozzo, Marc Montserrat o Daniel Anglès. També ha participat en les obres de teatre musical *Memory* (Teatre Tívoli), *Chicago* (Teatre Arnau), *Fama* (Teatre Tívoli), *El Temps de Planck* (Teatre Romea), *Bernadeta Xoc* (Teatre Nacional de Catalunya), *Merrily we roll along* (Teatre Villarroel) i *Per sobre de totes les coses* (Teatre Gaudí), entre altres. Quant a la televisió, ha pres part en sèries de TV3 com *La Mirandolina*; *I ara què, Xènia?*; *Bojos pel ball*; *La Marató*; *Nissaga de poder* i *El cor de la ciutat*.

Com a coreògrafa, ha estat la responsable de la creació dels moviments escènics de diverses obres teatrals i les coreografies de varis espectacles de teatre per a tots els públics, com *Tom Sawyer*, *Pippi Langstrum*; *Supertot*, *Sent Cent* i *Sihir i la nit de Reis*, entre d'altres.

Bartomeu, a més, ha publicat el llibre *Taller de Teatre Musical* (Alba editorial), coescrit juntament amb l'actriu Àngels Marcer.

És membre de Junta de l'Associació d'actors i directors professionals de Catalunya (AADPC) des de l'any 2009, institució de la qual actualment n'és la vicepresidenta. Paral·lelament, compagina l'actuació i la coreografia amb la docència. Actualment és la cap del Departament de Dansa del Grau de Dansa d'Esart, docent en el Grau de Teatre Musical d'Esart i la responsable de dansa dels batxillerats artístics del centre Esart de Barcelona vinculat a la britànica Bath Spa University. Bartomeu combina la seva tasca artística i docent amb la part empresarial gestionant la seva pròpia empresa Ofitesec SL com a broker internacional en assegurances.

ACTIVITATS DESTACADES L'ANY MARGARIDA XIRGU

XIRGU EN LA MEMÒRIA. LLIBERTAT I EXILI

Data: 25 d'abril de 2019

Ubicació: Cementiri Municipal de Molins de Rei

Organitzat per l'Ajuntament de Molins de Rei

PREMI MARGARIDA XIRGU

Data: 15 de juliol de 2019

Ubicació: Institut del Teatre

Coorganitzat amb Agrupació Dramàtica de Barcelona

El Premi de Teatre Memorial Margarida Xirgu s'atorga a la millor interpretació femenina de la temporada barcelonina. L'actriu guanyadora és escollida per un jurat format per membres de la Federació de Grups Amateurs de Teatre de Catalunya.

El guardó que es lliura és un anell personalitzat i exclusiu realitzat cada any per una joiera. L'anell Xirgu es va començar a donar la temporada 1992/1993. El Premi Xirgu es va començar a atorgar la temporada 1972/1973 i consistia en una ceràmica representant les dos cares del teatre, la tragèdia i la comèdia. El director teatral Frederic Roda va incorporar la idea de l'anell recollint la tradició del teatre Isabelí, quan l'actor que es retirava lliurava un anell a un actor jove com a continuador del seu art.

LECTURES A LA FRESCA

Data: 4, 11 i 18 juliol de 2019

Ubicacions: Diversos espais a l'aire lliure a Sant Cugat del Vallès

Direcció: Dolors Vilarasau i Ignasi Roda

Organitzat per Amics de Pedra i Sang i l'Ajuntament de Sant Cugat

Les Lectures a la fresca, que celebren la seva quinzena edició, estan dedicades a la Xirgu. Atès que la seva trajectòria vital i professional està estretament lligada a la de Federico García Lorca, aquestes Lectures són, de retruc, també un homenatge al poeta i dramaturg granadí.

- **LA XIRGU A LA FRESCA (Mosaic de la vida de Margarida Xirgu i Subirà)**
d'Ignasi Roda

Dijous, 4 de juliol a les 22 h

Plaça de l'Om

Direcció: Ignasi Roda

- **FES DE FEDERICO PER A MI**, de Sam Boardman-Jacobs

Dijous, 11 de juliol a les 22 h

Plaça de l'Alcalde Magí Bartralot

Direcció: Dolors Vilarasau

- **LA CASA DE BERNARDA ALBA**, de Federico García Lorca

Dijous, 18 de juliol a les 22 h

Plaça d'en Coll

Direcció: Dolors Vilarasau

EXPOSICIÓ ITINERANT

Data: A partir d'agost o setembre de 2019

Ubicació: diversos espais arreu de Catalunya (xarxa de biblioteques i vestíbuls o sales de teatres)

Responsable del disseny i muntatge: Jordi Tolosa

Organitzat pel comissariat de l'Any Margarida Xirgu

L'objectiu és que el material que ensenya la figura de Margarita Xirgu arribi a tot Catalunya. Es vol una exposició dinàmica, interactiva, amb audiovisuals, material sonor, etc., per tal manera que tingui interès per a totes les edats. La inauguració s'anunciarà amb la projecció de la pel·lícula *La Xirgu*, dirigida per Silvia Quer.

PÍNDOLES AUDIOVISUALS AL VOLTANT DE LA FIGURA XIRGU DONA

Data: A partir d'octubre 2019 i fins l'abril de 2020

Ubicació: Instagram

Dramaturga i direcció: Eva Saumell

Organitzat pel comissariat de l'Any Margarida Xirgu

L'objectiu de la iniciativa és fer difondre qui va ser i què va fer Margarida Xirgu a un públic jove, que actualment s'informa i es comunica només mitjançant xarxes socials.

Eva Saumell serà l'encarregada de fer recerca i escriure 14 monòlegs curts, d'una duració màxima de tres minuts, que expliquin anècdotes de la vida de la Xirgu contextualitzades en el moment històric en què es van viure. Les píndoles es difondran per les xarxes socials i tindran finalitat didàctica i lúdica, amb un vocabulari distès, informal, contemporani. Es mostrarà una Xirgu que parla de sí mateixa i de com creu que la veuen els altres i s'utilitzarà alternativament un to de comicitat i de drama. Les píndoles seran interpretades per actrius joves.

CONFERÈNCIES AL VOLTANT DE LA FIGURA XIRGU PROFESSIONAL

Data: Novembre de 2019 (7 i 8 a Madrid; 14 i 15 a Barcelona i la setmana 25 de novembre a Buenos Aires i Montevideo)

Ubicacions: Teatro Español (Madrid); Teatre Nacional de Catalunya (Barcelona); Teatro Cervantes (Buenos Aires) i Teatro Solís (Montevideo)

Organitzat pel Teatre Nacional de Catalunya, Teatro Español, Teatro Cervantes i Teatro Solís

Es farà un cicle de conferències per tractar i donar a conèixer la relació de Margarida Xirgu amb quatre de les ciutats que van marcar la seva vida. Els conferenciants seran Xavier Albertí, director del Teatre Nacional de Catalunya, i dues persones més que ens oferiran un recorregut per la trajectòria vital i professional de l'actriu des de Barcelona i Madrid fins a Buenos Aires i Montevideo. Es vol tractar la part més professional de l'actriu en les arts escèniques.

Cada sessió constarà de tres conferències de mitja hora de durada cadascuna:

- La seva primera etapa al teatre català. Fins al 1916. Ponent: Xavier Albertí

- La seva segona etapa al teatre espanyol. Fins al 1935. Ponent: a determinar
- La seva tercera etapa al teatre sud-americà. Fins a la seva mort: Ponent a determinar

PRESENTACIÓ D'UN MONÒLEG

Data: Novembre

Ubicació: Sala Gran del TNC

Organitzat per Teatre Nacional de Catalunya

Solo una actriu de teatro

És un espectacle basat en els records d'Estela Medina i un indicati del valor de conviure amb la geganta dels escenaris Margarita Xirgu a través del testimoni de la que va ser la seva alumna directa.

La idea inicial neix l'any 2016 en un intent d'homenatjar a les dues grans actrius d'ambdós costats de l'oceà, unides per una mateixa passió: el teatre. Es va convocar per escriure el text al jove i exitós dramaturg uruguaià Gabriel Calderón, qui, a partir de xerrades i entrevistes, aconseguí teixir el relat.

A escena, Estela Medina interpreta una assistent que intenta cobrir l'absència de la gran actriu, que ha de donar una conferència però no arriba a temps. L'assistent explica anècdotes i interpreta moments d'obres que coneix per la seva proximitat amb ella.

- Dramatúrgia: Gabriel Calderón
- Direcció Levón Burunsulzián
- Actriu: Estela Medina

Estela Medina

(Montevideo, 13 de febrer de 1932) és la primera actriu de la Comedia Nacional fins el 2008. És l'actriu més premiada del teatre uruguaià, coneguda popularment com "la dama del teatre". Va ser deixeble de Margarita Xirgu a la primera generació d'alumnes, l'any 1952, a l'Escola Municipal d'Art Dramàtic de Montevideo (EMAD). Avui és l'única supervivent d'aquell grup tan brillant.

Després de 58 anys d'activitat artística, es retira de la Comedia Nacional amb *Bodas de Sangre*, de Federico Garcia Lorca, obra amb la qual havia debutat a la companyia, juntament amb la seva mestra Margarita Xirgu. Actualment és actriu resident del Teatro Solís de Montevideo.

Entre els premis amb els quals ha estat distingida figuren els següents: el Premio Florencio, en dotze ocasions; el Florencio de Oro a la Trajectòria per la seva brillant carrera (2001); Chevalier de l'ordre Des Arts et Des Lettes, per part del govern de la República Francesa (2005); l'Orden de Isabel la Católica (2010); nomenament com a acadèmica d'honor de l'Academia Nacional de Letras de l'Uruguai (2015); i doctora Honoris Causa de la Universidad de la República de l'Uruguai (2016).

Gabriel Calderón

Dramaturg, actor i director uruguaià, ha escrit més de 20 obres de teatre i ha sigut reconegut amb diferents premis. Al 2001 entra a l'Escola Municipal d'Art Dramàtic (EMAD). Ha estat becat, l'any 2004, per la Fundació Carolina per a realitzar a Madrid el "Curso de profesionales en dramaturgia y dirección de Teatro". El seu muntatge *Mi muñequita* va ser nominat a sis premis Florencio Sánchez, atorgats per l'Asociación de Críticos Teatrales del Uruguay. Al 2010 va fer residència a la Royal Court Theatre de Londres. Des del 2011 és membre del Lincoln Center Theatre Directors Lab i artista resident del Théâtre des Quartiers d'Ivry a Paris. Les seves obres han estat representades a Argentina, Brasil, Panamà, Perú, Espanya, Colòmbia, França i Mèxic. Els seus textos han estat traduïts al francès, l'alemany, l'anglès i el portuguès.

Levón Burunsuzián

És un dels actors més destacats de l'escena uruguaià. Va entrar a l'EMAD l'any 1974 i en va ser el director artístic entre 1996 i 1999. Els seus treballs com a director de la Comedia Nacional, a l'Uruguai, inclouen textos com *Titus Andronicus*, *Cuento de Invierno* y *La Orestíada*. Actualment és primer actor de la Comedia, institució en la qual ha estat dirigit per diversos directors de renom.

TRILOGIA CULTURAL (EXPOSICIÓ + XERRADA). LA VIDA SOCIAL DE LA XIRGU. FEM UN CAFÈ?

Data: Fins al 7 de febrer de 2020

Ubicació: Sala Dalmau de Barcelona

Coorganitzat amb el Consolat de l'Uruguai

Exposició de peces d'artistes com Rafale Barradas, Federico Garcia Lorca i Margarida Xirgu. L'objectiu és difondre les figures de Margarita Xirgu amb la de Rafael Barradas, de qui el 4 de gener del 2020 se celebraran 130 anys del seu naixement, donant a conèixer el vincle que mantenien tots dos amb Federico Garcia Lorca qui, gràcies a la influència de Barradas, va realitzar la seva primera i única exposició individual de dibuixos, el 25 de juny de 1927, a les Galeries Dalmau de Barcelona.

Es vol contextualitzar les tres personalitats a l'àmbit cultural de Barcelona a principis del segle XX, redescobrint-los a través del seu cercle d'amistats, influències, etc. Se'ls vol posicionar formant part de les avantguardes d'aquell moment en les seves diferents disciplines i es vol treure la seva part més humana, la seva amistat.

A la inauguració s'organitza una xerrada entre tres personatges experts en Xirgu: Antonina Rodrigo (biògrafa de Margarita Xirgu), Ever Blanchet (alumne de l'EMAD) i Lluís Permanyer (periodista). Mentre prenen un cafè parlen de la vida dels tres personatges homenatjats que van formar un trio d'amistat. Van ajudar-se uns als altres personalment i artísticament.

A més, s'editarà un catàleg amb text de Lluís Permanyer, la presentació del cònsol de l'Uruguai, el fragment de l'Antonina Rodrigoja existent i una presentació de la comissaria de la commemoració, Ester Bartomeu, a més de les fotos i documents. Finalment hi hauria una pàgina dedicada als dibuixos dels amics de la Xirgu.

Rafael Barradas

(Montevideo, 1890-1929). Va ser un pintor i dibuixant uruguaià. No va rebre una formació acadèmica; va ser més aviat un autodidacta que va rebre unes poques classes de dibuix de part de Vicens Casanovas. Reconegut impulsor a Espanya de la Societat d'Artistes Ibèrics, va ser molt estimat pel cercle d'intel·lectuals de la generació del 27.

Va desenvolupar una particular forma d'expressió pictòrica, consistent en dotar els seus dibuixos d'una gran força expressiva recolzada en un excel·lent cromatisme definit com "vibracionisme". A Barcelona, on es va traslladar en 1914, es va relacionar amb joves poetes catalans d'avantguarda, com Joan Salvat-Papasseit i Joan Gutiérrez Gili. Va conèixer i va fer amistat amb el seu compatriota, el pintor Joaquín Torres García exposant a la galeria de Josep Dalmau al desembre de 1917.

El seu treball com a figurinista i escenògraf va ser premiat amb el Grand Prix en la categoria de teatre a l'Exposició de les Arts Decoratives i Industrials de París, el saló de Art Decò.

A la fi dels anys 20 Rafael Barradas realitza una brillant caricatura de Margarida Xirgu, a la qual mai va poder fer una escenografia o uns figurins de vestuari.

A la mort de Margarida Xirgu, el 25 d'abril de 1969, el govern uruguaià, entre altres actes d'homenatge, va editar un segell de curs legal rendint-li honors, amb els anys del seu naixement i de la seva mort i reproduint la caricatura feta feia anys per Rafael Barradas.

TAULA RODONA: LA XIRGU DONA, FORÇA FEMENINA

Data: Febrer de 2020

Ubicació: Sala d'actes de l'Arts Santa Mònica

Coorganitzat amb l'Institut Català de les Dones

L'objectiu serà tractar la part més personal de l'actriu. L'acte gira al voltant del visionat de la pel·lícula "La Xirgu", dirigida per Sílvia Quer i amb guió de Margarita Melgar, seguit d'una taula rodona sobre aspectes personals de l'actriu. Es comentaran conceptes com reivindicació i força femenina, lluita per la llibertat d'expressió o exili. La taula comptarà amb components de l'equip de la pel·lícula, com Miriam Porté (productora), persones vinculades directament a Margarita Xirgu i representants de l'Institut Català de les Dones.

PUBLICACIÓ LLIBRE D'ENTREVISTES A LA XIRGU

Data de presentació: Març de 2020

Ubicació: Casa Amèrica (coincidint amb l'acte de clausura)

Responsable: Francesc Foguet

Objectiu: Recollir i difondre tota la documentació relativa a les entrevistes fetes a la Xirgu.

LECTURA DRAMATITZADA. ACTE DE CLAUSURA

DATA: 25 abril de 2020

Espai: Auditori Casa Amèrica

Coorganitzat amb Associació d'actors i directors professionals de Catalunya i Casa Amèrica

Té com a objectiu donar a conèixer una obra, encara per determinar, interpretada per Margarita Xirgu. La lectura forma part de la programació de Casa Amèrica i del cicle de Lectures Dramatitzades de l'AADPC. Es gravarà i s'emetrà en línia per qui vulgui seguir la lectura en directe.

50

Margarida
Xirgu

WEB DE LA COMMEMORACIÓ anyxirgu.cat

ETIQUETA #anyxirgu

CONTACTE PREMSA

Premsa Departament de Cultura

Telèfon 933162732

premsa.cultura@gencat.cat